

*Демедюк Марина Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ В УКРАЇНІ

Проблема протидії порушенням прав суб'єктів на інтелектуальну власність за допомогою заходів цивільно-правового характеру є для України важливою і актуальною. Від її вирішення багато в чому залежить збереження і нарощування інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, підвищення міжнародного авторитету і зниження кримінальних посягань. Інтелектуальна діяльність людини є важливою як для духовного розвитку людства, так і для економічного розвитку держави. Результат такої діяльності неодмінно повинен ставати особистим немайновим правом особи, яке захищається, забезпечується, гарантується та охороняється державою.

Відповідно до Цивільного законодавства України «право інтелектуальної власності» становить право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України [2].

У статті 54 Конституції України закріплено положення, відповідно до якого громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1].

В Україні передбачено дві основні форми захисту прав інтелектуальної власності, а саме: юрисдикційна і неюрисдикційна. Юрисдикційна форма захисту передбачає, що особа, права якої було порушено, може звернутися до суду або іншого органу, який уповноважений на вирішення таких спорів, для захисту порушених прав. За загальним порядком захист порушених прав розглядається місцевим судом, але при спорі двох юридичних осіб таку справу розглядає підвідомчий господарський суд. Також існує можливість вирішення спору за згодою учасників правовідносин у третейському суді [6].

Юрисдикційна форма здійснюється за допомогою таких способів: кримінально-правового, цивільно-правового та адміністративно-правового захисту. Кожен спосіб має чітку мету, наприклад, у цивільно-правовому – це визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності,

безпосереднє припинення порушення та майновий вплив на порушника. Тобто основною метою є не покарання за порушення встановленого законодавства, а відшкодування заподіяної шкоди.

Неюрисдикційна форма захисту часто застосовується як захист прав інтелектуальної власності безпосередньо сторонами правовідносин без звернення до державних органів. Тобто, одна зі сторін може, наприклад, відмовитись від здійснення певних дій, які не зазначені у договорі, або від виконання договору в цілому [6]. Що стосується національного законодавства, то регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні передбачено окремими положеннями Конституції України, Закону України «Про авторське право і суміжні права», нормами Цивільного, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, іншими нормативно-правовими актами.

Зокрема, у ст. 432 Цивільного кодексу України вказується, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. У такому випадку суд може постановити одне з наступних рішень:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення;

5) застосування разової грошової виплати замість застосування способів захисту права інтелектуальної власності, встановлених пунктами 3 та/або 4 статті 432 ЦК України. Застосування разової грошової виплати здійснюється за заявою відповідача, за умови що право інтелектуальної власності порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості та що застосування способів захисту, встановлених пунктами 3 і 4 ч. 2 ст. 432 ЦК України, є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві. Розмір разової грошової виплати визначається судом як розмір винагороди, яка була б сплачена за надання позивачем дозволу на використання права інтелектуальної власності, щодо якого виник спір, і обґрунтовано задовольняє позивача;

б) застосування компенсації замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір компенсації визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

7) опублікування за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення [2].

Кримінальний кодекс України містить норми, які встановлюють кримінально-правову заборону посягання на право інтелектуальної власності, серед яких наступні: порушення авторського права і суміжних прав (стаття 176), порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (стаття 177), незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (стаття 229) [3].

Стаття 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення визнає адміністративно караним таке порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, як незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності [4].

Поняття «захист прав інтелектуальної власності» включає в себе передбачену законодавством діяльність уповноважених державних органів, головною ціллю яких є визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності [5]. Зауважимо, що цивільно-правова відповідальність спрямована не на покарання правопорушника, а на відшкодування завданої шкоди. Таке відшкодування здійснюється у судовому порядку. Справи, пов'язані з правом інтелектуальної власності розглядаються судами загальної юрисдикції, господарськими судами (у випадку якщо право інтелектуальної власності (патентне право) належить юридичній або фізичній особі) а також адміністративними судами.

Процес судового розгляду розпочинається з правильно оформленої позовної заяви, яка оформлюється у письмовій формі особою, права якої порушено або її офіційним представником. У випадку представництва до поданих у суд документів додається нотаріально завірений документ про представництво. Позови до фізичних осіб подаються у суду за їх місцем проживання, а відповідно до юридичних – за місцем їх фактичного знаходження. Якщо це неможливо встановити, то позови подаються за місцем їх державної реєстрації [2].

Уваги заслуговує відшкодування немайнової шкоди у справах із захисту прав інтелектуальної власності. Таке відшкодування здійснюється у грошовій формі, а за її відсутності іншими майновими правами правопорушника або в інший спосіб. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності полягає в застосуванні передбачених чинним законодавством способів припинення порушення, відновлення порушених прав правоволодільців, притягнення порушників до відповідальності за привласнення авторства.

Крім того, залежно від суб'єкта, який вживає заходів з виявлення та припинення порушень, та правових наслідків таких дій, цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності може бути поділено на: безпосередній та опосередкований захист. Безпосередній захист здійснюється безпосередньо автором або його правонаступниками. У випадках, передбачених законом, захист прав автора можуть здійснювати його представники.

Опосередкований захист прав інтелектуальної власності здійснюється уповноваженими суб'єктами без відома автора і спрямований переважно на

недопущення порушень вимог законодавства. На відміну від безпосереднього захисту, опосередкований захист не передбачає застосування способів цивільно-правового захисту, спрямованих на відшкодування праволодільцю шкоди, та застосування інших способів цивільно-правового захисту прав творця, оскільки його метою є припинення порушення вимог законодавства.

До цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності віднесено закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного права інтелектуальної власності, а також вплив на правопорушника, які можуть застосовуватись за вибором особи, права якої порушено, відповідно до характеру порушення та мети захисту.

Хочемо зазначити, що під час воєнного стану в Україні цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності стикається з низкою специфічних проблем, таких, наприклад, як:

- фізична втрата документів та матеріальних носіїв інформації. Військові дії призводять до руйнування підприємств, офісів, судових інстанцій та архівів, що зумовлює втрату документів, які підтверджують права на об'єкти інтелектуальної власності. Це може ускладнити доведення права власності й ефективний захист у суді;

- труднощі судового захисту. Воєнний стан призводить до обмеження роботи судів, а іноді – до їх повного призупинення у небезпечних регіонах. Перевантаженість судової системи, обмежений доступ до судів та евакуація правозахисників і працівників значно ускладнюють вирішення спорів щодо порушень прав інтелектуальної власності;

- складність у реєстрації нових прав. В умовах воєнного стану реєстрація об'єктів інтелектуальної власності може ускладнитися через призупинення роботи відповідних органів, нестачу працівників або обмеження на проведення офіційних процедур. Це стосується як національних, так і міжнародних реєстрацій;

- цифрова безпека та ризики кібератак. Воєнний стан супроводжується зростанням загроз кібербезпеці, що створює ризики для захисту цифрових об'єктів інтелектуальної власності (патентів, авторських прав на програмне забезпечення тощо). Часті кібератаки загрожують витоком інформації та можуть призвести до порушення прав інтелектуальної власності.

Таким чином, хочемо зазначити, що ці проблеми потребують оперативного реагування на державному рівні, зокрема в питаннях цифрового захисту, спрощення процедур реєстрації та розширення можливостей для дистанційного розгляду справ щодо інтелектуальної власності.

В цілому, аналіз форм та способів захисту права інтелектуальної власності в Україні засвідчив, що основним таким способом є цивільно-правовий захист, який передбачає звернення осіб до державних органів для захисту своїх прав та законних інтересів у судовому порядку. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Цивільно-правовий захист характеризується передбаченими нормами законів та підзаконних нормативно правових актів, матеріально-правовими заходами, що носять примусовий характер та спрямовані не на покарання правопорушника, а на відшкодування завданої шкоди.

Список використаних джерел

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-X від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Закон України № 2811-IX «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
6. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Геннадій Петрович Тимченко. Х., 2002. 182 с.

*Дехтяр Максим Юрійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СТАНДАРТИ НАТО У СФЕРІ ОБОРОНИ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

У сучасному світі посилення глобальних і регіональних загроз суспільній безпеці вимагає від держав переосмислення своїх оборонних стратегій і стандартів. Організація Північноатлантичного договору (далі – НАТО) виступає важливою платформою для забезпечення колективної безпеки. НАТО – військово-політичний союз, який має власні стандарти в оборонній сфері (STANAG), що визначають технічні, тактичні й організаційні підходи. Імплементация стандартів НАТО у вітчизняне законодавство є ключовим елементом наближення України до євроатлантичної інтеграції. Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір і досягнення сумісності